

▲ GLAJCAR Angela, installatie 'Ad id temporis' in de kerk Sint-Anna-ten-Drieën, Antwerpen-Linkeroever, 2009.

Transparante papieren sculptuur dompelt ruimte onder in eigen sfeer

De Duitse kunstenaar Angela Glajcar hing aan het plafond van de kerk Sint-Anna-ten-Drieën in Antwerpen de zestien meter lange drieledige papieren sculptuur *Ad id temporis* die op maat werd gemaakt. Deze transparante sculptuur bespeelde het licht van de ramen in glasbeton van de Franse glaskunstenaar Gabriël Loire waardoor een boeiende wisselwerking ontstond en heel de ruimte werd ondergedompeld in een dynamische sfeer.

fungeren ze als sokkel, tafel of podium. De enige vaste ingreep is het centrale ovale plateau waar zowel de wekelijkse eucharistievieringen als concerten plaatsvinden.

Het Machariusproject wil het geloof op een eigentijdse manier tastbaar maken via theater, dans, muziek, poëzie, film, debatten, gebedswakes en hedendaagse kunst. In 2008 werden schilderijen, teksten en beelden van Frans Wuytack tentoongesteld en vonden drie vormingsavonden plaats over kunst en religie.

De kerkvernieuwingsprojecten in Brugge en Gent tonen hoe een kerk in een stedelijke context kan uitgroeien tot een spirituele ruimte die ook niet-gelovigen kan aanspreken. Toch blijkt

het bewandelen van dit pad niet eenvoudig en zijn dat geen onverdeelde succesverhalen. Hoe dan ook reikt dit model geen oplossing aan voor de herbestemming van kerken. Hooguit kan in iedere stedelijke agglomeratie één kerk op die manier een nieuwe invulling krijgen.

TREND 8: gedeeltelijke herbestemmingen

Door de terugloop van de zondagspraktijk zijn veel kerken te groot. Bij het verwijderen van het aantal stoelen krijgt de vrijgekomen ruimte soms een artistieke invulling.

In de Brusselse Sint-Niklaaskerk is een linkerzijbeuk gereserveerd voor tentoonstellingen en

in de kerk van Langemark werd een zijbeuk omgevormd tot meditatieve ruimte rond de *Kruisweg van de Liefde* van Luc Hoenraet.

In de kerk Sint-Anna-ten-Drieën op Antwerpen-Linkeroever doet vzw Anna3 sinds 2008 nog een stap verder door de culturele programmering los te koppelen van de parochiewerking. "Door exclusief te focussen op cultuur wil Anna3 een ander publiek bereiken en een grotere dynamiek losweken rond de kerk", verduidelijkt voorzitter Erik Balbaert. De tentoonstellingen van beeldhouwer Willem Vermandere en de Duitse kunstenaar Angela Glajcar kregen respectievelijk 4.500 en 6.000 bezoekers over de vloer – waarbij in de marge daarvan nevenactiviteiten plaatsvonden, waaronder orgelrecitals.

De kerkfabriek schreef een internationale architectuurwedstrijd uit om dat uit de jaren 1960 daterende gebouw aan te passen aan de nieuwe bestemming, waarbij de weekkapel als permanente tentoonstellingsruimte zou worden ingericht. Maar wegens budgettaire redenen zitten die plannen in de koelkast.¹¹⁵ De aanpak van de vzw Anna3 kan gelden als een modelvoorbeeld. De kritische succesfactor is de aanwezigheid van een draagvlak van vrijwilligers dat ook de expertise in huis heeft om een origineel en een kwalitatief hoogstaand cultureel aanbod te verzorgen.

TREND 9: openheid voor grote en randkerkelijke kunstenaars

De kerkelijke overheid engageert bij de (her-)inrichting van liturgische ruimten niet alleen kunstenaars met 'roots' in de kerkelijke traditie. Zoals een halve eeuw terug in Frankrijk wordt nu ook een beroep gedaan op randkerkelijke en de betere – de beste – kunstenaars. Als gevolg daarvan laten het spirituele en het transcendente zich niet langer onder één hoedje vangen.

Na de Tweede Wereldoorlog openden in Frankrijk de dominicanen Marie-Alain Couturier en Pierre Régamy, de directeurs van het tijdschrift *Art Sacré*, de kerkdeur voor de grote kunstenaars van die tijd. Beiden geraakten tijdens de oorlog overtuigd van het 'parier sur le génie' – of het

wedden op het vernuft¹¹⁷ en lanceerden in 1945 hun 'appel au grands' – een oproep tot de grote kunstenaars van de avant-garde van die tijd om mee te werken bij de inrichting van nieuwe kerken. In de kerk van Assy in de Haute Savoie verleenden Fernand Léger, Pierre Bonnard, Georges Braque, Georges Rouault, Jean Lurçat, Henri Matisse en Jean Bazaine hun medewerking. Maar ondanks de tegenkantingen zette Couturier en Régamy door. Op 25 juni 1951 vond in Saint-Paul-de-Vence de opening plaats van de Rozenkranskapel van de zusters dominicanessen – een realisatie van de toen tachtigjarige Henri Matisse. Kort daarop gingen Fernand Léger en Jean Bazaine aan de slag in de Heilig Hartkerk in Audincourt en bouwde de Franse architect Le Corbusier – een van de grootste bouwmeesters van de 20ste eeuw – de kapel Notre Dame du Haut in Ronchamp. Alfred Manessier maakte de glasramen voor de kerk in Les Bréseux en Georges Braque bracht glasramen aan in een kapel in Varangeville. Andere merkwaardige verwezenlijkingen waren de glasramen van Jean Bazaine in de romaanse kapel van La Chaux en de inrichting van de Sint-Theresiakapel in Hem. "Telkens als hun een taak werd toevertrouwd, gaven de niet-gelovige kunstenaars blijk van grote loyaliteit en volstreekte eerlijkheid. Al wie een gaaf aanvoelingsvermogen bezit, kan moeilijk de geestelijke en religieuze openheid van hun werken loochenen."¹¹⁸ Toch bracht die beweging in Frankrijk geen 'renouveau' in de kerkenbouw teweeg en elders kreeg die oproep weinig navolging. In Nederland ontwierp Karel Appel in 1957 glasramen rond het scheppingsverhaal in de Paaskerk in Zaandam.

Het voorbije decennium werden – een halve eeuw na het Franse voorbeeld – zowat overal in West-Europa de betere, zonet de beste, kunstenaars geëngageerd bij de (her)inrichting van liturgische ruimten. "De kerk moet dringend een einde maken aan de grootschalige beeldvervuiling. Het piepschuim en de kindertekeningen moeten plaats ruimen voor de beste musici, de beste dichters en de beste beeldende kunstenaars. Zij kunnen de dynamiek van de kerk weer zichtbaar maken en een signaal geven aan de samenleving. Een blik op de geschiedenis leert dat Vlaanderen zijn grootste bloei kende wanneer het 'ander volk' op het eerste plaats